

This edition follows the text of the Teubner edition of M. Ihm (Leipzig, 1908) with the minor variations listed below. Short notes in the commentary explain more controversial alterations; spelling variants, punctuation, or expansions of abbreviations are not listed.

Reference	Ihm	This edition
3.3	diuexanti	diu uexanti
12.1	Seiano + uete	Seianoque tunc
19.1	interuallum + Puteolanas	interuallum usque ad Puteolanas (Sabellicus)
24.3	conscias ei nec	conscias. nec
25.2	uxorio nomine dignatus est + quam enixam	uxorio nomine non prius dignatus est quam enixam(Roth)
26.5	quoque paegniaris	proque paegniariis (Lindsay)
34.2	praeter eum	praeter aequum (Sabellicus)
35.2	Aesius Proculus	Caesius Proculus (Heinsius)

Germanicus, C. Caesaris pater, Drusi et minoris Antoniae filius, a 1.1
Tiberio patruo adoptatus, quaesturam quinquennio ante quam per leges
liceret et post eam consulatum statim gessit, missusque ad exercitum
in Germaniam, excessu Augusti nuntiato, legiones uniuersas imper-
atorem Tiberium pertinacissime recusantis et sibi summam rei p.
deferentis incertum pietate an constantia maiore compescuit atque 1.2
hoste mox deuicto triumphauit. consul deinde iterum creatus ac prius
quam honorem iniret ad componendum Orientis statum expulsus, cum
Armeniae regem deuicisset, Cappadociam in prouinciae formam rede-
gisset, annum agens aetatis quartum et tricensimum diuturno morbo
Antiochiae obiit, non sine ueneni suspicione. nam praeter liuores, qui 2
toto corpore erant, et spumas, quae per os fluebant, cremati quoque cor
inter ossa incorruptum repertum est, cuius ea natura existimatur, ut
tinctum ueneno igne confici nequeat. obiit autem, ut opinio fuit, fraude
Tiberi, ministerio et opera Cn. Pisonis, qui sub idem tempus Syriae
praepositus, nec dissimulans offendendum sibi aut patrem aut filium,
quasi plane ita necesse esset, etiam aegrum Germanicum grauissimis
uerborum ac rerum acerbitatibus nullo adhibito modo adfecit; propter
quae, ut Romam rediit, paene discerptus a populo, a senatu capitis
damnatus est. omnes Germanico corporis animique uirtutes, et quantas 3.1
nemini cuiquam, contigisse satis constat: formam et fortitudinem egre-
giam, ingenium in utroque eloquentiae doctrinaeque genere praecel-
lens, beniuolentiam singularem conciliandaeque hominum gratiae ac
promerendi amoris mirum ac efficax studium. formae minus congrue-
bat gracilitas crurum, sed ea quoque paulatim repleta assidua equi
uectatione post cibum. hostem comminus saepe percussit. orauit causas 3.2
etiam triumphalis; atque inter cetera studiorum monimenta reliquit et
comoedias Graecas. domi forisque ciuilis, libera ac foederata oppida
sine lictoribus adibat. sicubi clarorum uirorum sepulcra cognosceret,
inferias Manibus dabat. caesorum clade Variana ueteres ac dispersas
reliquias uno tumulo humaturus, colligere sua manu et comportare 3.3
primus adgressus est. obtrectatoribus etiam, qualescumque et quanta-
cumque de causa nactus esset, lenis adeo et innoxius, ut Pisoni decreta
sua rescindentem, clientelas diu uexanti non prius suscensere in animum
induxerit, quam ueneficiis quoque et deuotionibus impugnari se com-
perisset; ac ne tunc quidem ultra progressus, quam ut amicitiam ei more

- maiorum renuntiaret mandaretque domesticis ultionem, si quid sibi
 4 accideret. quarum uirtutum fructum uberrimum tulit, sic probatus et dilectus a suis, ut Augustus – omitto enim necessitudines reliquas – diu cunctatus an sibi successorem destinaret, adoptandum Tiberio dederit; sic uulgo fauorabilis, ut plurimi tradant, quotiens aliquo adueniret uel sicunde discederet, prae turba occurrentium prosequentiumue nonnumquam eum discrimen uitae adisse, e Germania uero post compressam seditionem reuertenti praetorianas cohortes uniuersas prodisse obuiam, quamuis pronuntiatum esset, ut duae tantum modo exirent, populi autem Romani sexum, aetatem, ordinem omnem usque
 5 ad uicesimum lapidem effudisse se. tamen longe maiora et firmiora de eo iudicia in morte ac post mortem extiterunt. quo defunctus est die, lapidata sunt templa, subuersae deum arae, Lares a quibusdam familiares in publicum abiecti, partus coniugum expositi. quin et barbaros ferunt, quibus intestinum quibusque aduersus nos bellum esset, uelut in domestico communique maerore consensisse ad indutias; regulos quosdam barbam posuisse et uxorū capita rasisse ad indicium maximi luctus; regum etiam regem et exercitatione uenandi et conuictu
 6.1 megistanum abstinuisse, quod apud Parthos iusti<ti> instar est. Romae quidem, cum ad primam famam ualitudinis attonita et maesta ciuitas sequentis nuntios opperiretur, et repente iam uesperī incertis auctoribus conualuisse tandem percubrisset, passim cum luminibus et uictimis in Capitolium concursum est ac paene reuolsae templi fores, ne quid gestientis uota reddere moraretur, expergefactus e somno Tiberius gratulantium uocibus atque undique concinentium:

salua Roma, salua patria, saluus est Germanicus

- 6.2 et ut demum fato functum palam factum est, non solaciis ullis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit durauitque etiam per festos Decembris mensis dies. auxit gloriam desideriumque defuncti et atrocitas insequentium temporum, cunctis nec temere opinantibus reuerentia eius ac metu repressam Tiberi saeuitiam, quae mox eruperit. habuit in matrimonio Agrippinam, M. Agrippae et Iuliae filiam, et ex ea nouem liberos tulit: quorum duo infantes adhuc rapti, unus iam puerascens insigni festiuitate, cuius effigiem habitu Cupidinis in aede Capitolinae Veneris Liuia dedicauit, Augustus in cubiculo suo positam,

quotiensque introiret, exosculabatur; ceteri superstites patri fuerunt, tres sexus femini, Agrippina Drusilla Liuilla, continuo triennio natae; totidem mares, Nero et Drusus et C. Caesar. Neronem et Drusum senatus Tiberio criminante hostes iudicauit.

C. Caesar natus est pridie Kal. Sept. patre suo et C. Fonteio Capitone 8.1
 coss. ubi natus sit, incertum diuersitas tradentium facit. Cn. Lentulus Gaetulicus Tiburi genitum scribit, Plinius Secundus in Treueris uico Ambitaruio supra Confluentes; addit etiam pro argumento aras ibi ostendi inscriptas OB AGRIPPINAE PVERPERIVM. uersiculi imperante mox eo diuulgati apud hibernas legiones procreatum indicant:

in castris natus, patriis nutritus in armis,
 iam designati principis omen erat.

ego in actis Anti editum inuenio. Gaetulicum refellit Plinius quasi 8.2
 mentitum per adulationem, ut ad laudes iuuenis gloriosique principis aliquid etiam ex urbe Herculi sacra sumeret, abusumque audentius mendacio, quod ante annum fere natus Germanico filius Tiburi fuerat, appellatus et ipse C. Caesar, de cuius amabili pueritia immaturoque
 8.3 obitu supra diximus. Plinium arguit ratio temporum. nam qui res Augusti memoriae mandarunt, Germanicum exacto consulatu in Galliam missum consentiunt iam nato Gaio. nec Plini opinionem inscriptio arae quicquam adiuuerit, cum Agrippina bis in ea regione filias enixa sit, et qualiscumque partus sine ullo sexus discrimine puerperium uocetur, quod antiqui etiam puellas pueros, sicut et pueros pueros dictitarent. extat et Augusti epistula, ante paucos quam obiret menses 8.4
 ad Agrippinam neptem ita scripta de Gaio hoc – neque enim quisquam iam alius infans nomine pari tunc supererat –: *puerum Gaium XV. Kal. Iun. si dii uolent, ut ducerent Talarius et Asillius, heri cum iis constitui. mitto praeterea cum eo ex seruis meis medicum, quem scripsi Germanico si uellet ut retineret. ualebis, mea Agrippina, et dabis operam ut ualens peruenias ad Germanicum tuum.* abunde parere arbitror non 8.5
 potuisse ibi nasci Gaium, quo prope bimulus demum perductus ab urbe sit. uersiculorum quoque fidem eadem haec eleuant et eo facilius, quod ii sine auctore sint. sequenda est igitur, quae sola restat et publici instrumenti auctoritas, praesertim cum Gaius Antium omnibus semper locis atque secessibus praelatum non aliter quam natale solum dilexerit

tradaturque etiam sedem ac domicilium imperii taedio urbis transferre eo destinasse.

- 9 Caligulae cognomen castrensi ioco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. apud quos quantum praeterea per hanc nutrimentorum consuetudinem amore et gratia ualuerit, maxime cognitum est, cum post excessum Augusti tumultuantis et in furorem usque praecipites solus haud dubie ex conspectu suo flexit. non enim prius destiterunt, quam ablegari eum ob seditionis periculum et in proximam ciuitatem demandari animaduertissent; tunc demum ad paenitentiam uersi reprobo ac retento uehiculo inuidiam quae sibi fieret deprecari sunt. comitatus est patrem et Syriaca expeditione. unde reuersus primum in matris, deinde ea relegata in Liuiam Augustae proauiae suae contubernio mansit; quam defunctam praetextatus etiam tunc pro rostris laudauit. transitque ad Antoniam auiam et undeuicensimo aetatis anno accitus Capreas a Tiberio uno atque eodem die togam sumpsit barbamque posuit, sine ullo honore qualis contigerat tirocinio fratrum eius. hic omnibus insidiis temptatus elicitum cogentiumque se ad querelas nullam umquam occasionem dedit, perinde oblitterato suorum casu ac si nihil cuiquam accidisset, quae uero ipse pateretur incredibili dissimulatione transmittens tantique in auum et qui iuxta erant obsequii, ut non immerito sit dictum *nec seruum*
- 10.1 *meliorem ullum nec deteriolem dominum fuisse.* naturam tamen saeuam atque probrosam ne tunc quidem inhibere poterat, quin et animaduersionibus poenisque ad supplicium datorum cupidissime interesset et ganeas atque adulteria capillamento celatus et ueste longa noctibus obiret ac scaenicas saltandi canendique artes studiosissime appeteret, facile id sane Tiberio patiente, si per has mansue fieri posset ferum eius ingenium. quod sagacissimus senex ita prorsus perspexerat, ut aliquotiens praedicaret *exitio suo omniumque Gaium uiuere et se natricem p. R. Phaethontem orbi terrarum educare.*
- 12.1 Non ita multo post Iuniam Claudillam M. Silani nobilissimi uiri f. duxit uxorem. deinde augur in locum fratris Drusi destinatus, prius quam inauguraretur ad pontificatum traductus est insigni testimonio pietatis atque indolis, cum deserta desolataque reliquis subsidiis aula, Seianoque tunc suspecto mox et oppresso, ad spem successionis paulatim admoueretur. quam quo magis confirmaret, amissa Iunia ex
- 12.2

partu Enniam Naeuiam, Macronis uxorem, qui tum praetorianis cohortibus praerat, sollicitauit ad stuprum, pollicitus et matrimonium suum, si potius imperio fuisset; deque ea re et iure iurando et chirographo cauit. per hanc insinuatus Macroni ueneno Tiberium adgressus est, ut quidam opinantur, spirantique adhuc detrahi anulum et, quoniam suspicionem retinentis dabat, puluinem iussit inici atque etiam fauces manu sua oppressit, liberto, qui ob atrocitatem facinoris exclamauerat, confestim in crucem acto. nec abhorret a ueritate, cum sint quidam auctores, ipsum postea etsi non de perfecto, at certe de cogitato quondam parricidio confessum; gloriatum enim assidue in commemoranda sua pietate, ad ulciscendam necem matris et fratrum introisse se cum pugione cubiculum Tiberi dormientis et misericordia correptum abiecto ferro recessisse; nec illum, quamquam sensisset, aut inquirere quicquam aut exequi ausum.

Sic imperium adeptus, p. R., uel dicam hominum genus, uoti competentem fecit, exoptatissimus princeps maximae parti prouincialium ac militum, quod infantem plerique cognouerant, sed et uniuersae plebi urbanae ob memoriam Germanici patris miserationemque prope afflictae domus. itaque ut a Miseno mouit quamuis lugentis habitu et funus Tiberi prosequens, tamen inter altaria et uictimas ardentisque taedas densissimo et laetissimo obuiorum agmine incessit, super fausta nomina sidus et pullum et pupum et alumnum appellantium; ingressoque urbem, statim consensu senatus et irrupentis in curiam turbae, inrita Tiberi uoluntate, qui testamento alterum nepotem suum praetextatum adhuc coheredem ei dederat, ius arbitriumque omnium rerum illi permissum est tanta publica laetitia, ut tribus proximis mensibus ac ne totis quidem supra centum sexaginta milia uictimarum caesa tradantur.

Cum deinde paucos post dies in proximas Campaniae insulas traiecisset, uota pro reditu suscepta sunt, ne minimam quidem occasionem quoquam omittente in testificanda sollicitudine et cura de incolumitate eius. ut uero in aduersam ualitudinem incidit, pernottantibus cunctis circa Palatium, non defuerunt qui depugnatos se armis pro salute aegri quique capita sua titulo proposito uouerent. accessit ad immensum ciuium amorem notabilis etiam externorum fauor. namque Artabanus Parthorum rex, odium semper contemptumque Tiberi prae

- se ferens, amicitiam huius ultro petiit uenitque ad colloquium legati consularis et transgressus Euphraten aquilas et signa Romana Caesarumque imagines adorauit.
- 15.1 Incendebat et ipse studia hominum omni genere popularitatis. Tiberio cum plurimis lacrimis pro contione laudato funeratoque amplissime, confestim Pandateriam et Pontias ad transferendos matris fratrisque cineres festinauit, tempestate turbida, quo magis pietas emereret, adiitque uenerabundus ac per semet in urnas condidit; nec minore scaena Ostiam praefixo in biremis puppe uexillo et inde Romam Tiberi subuectos per splendidissimum quemque equestris ordinis medio ac frequenti die duobus ferculis Mausoleo intulit, inferiasque is annua religione publice instituit, et eo amplius matri circenses carpentumque quo in pompa traduceretur. at in memoriam patris Septembrem mensem Germanicum appellauit. post haec Antoniae auiae, quidquid umquam Liuia Augusta honorum cepisset, uno senatus consulto concessit; patrum Claudium, equitem R. ad id tempus, collegam sibi in consulatu assumpsit; fratrem Tiberium die uirilium togae
- 15.2 adoptauit appellauitque principem iuuentutis. de sororibus auctor fuit, ut omnibus sacramentis adicerentur: *neque me liberosque meos cariores habeo quam Gaium habeo et sorores eius*; item relationibus consulum: *quod bonum felixque sit C. Caesari sororibusque eius*.
- 15.3 Pari popularitate damnatos relegatosque restituit; criminum, si quae residua ex priore tempore manebant, omnium gratiam fecit; commentarios ad matris fratrumque suorum causas pertinentis, ne cui postmodum delatori aut testi maneret ullus metus, conuectos in forum, et ante clare obtestatus deos neque legisse neque attigisse quicquam, concremauit; libellum de salute sua oblatum non recepit, contendens *nihil sibi admissum cur cuiquam inuisus esset*, negauitque se delatoribus aures
- 16.1 habere. spintrias monstrosarum libidinum aegre ne profundo mergeret exoratus, urbe submouit. Titi Labieni, Cordi Cremuti, Cassi Seueri scripta senatus consultis abolita requiri et esse in manibus lectarique permisit, *quando maxime sua interesset ut facta quaeque posteris tradantur*. rationes imperii ab Augusto proponi solitas sed a Tiberio
- 16.2 intermissas publicauit. magistratibus liberam iuris dictionem et sine sui appellatione concessit. equites R. seuerè curioseque nec sine moderatione recognouit, palam adempto equo quibus aut probri aliquid aut

- ignominiae inesset, eorum qui minore culpa tenerentur nominibus modo in recitatione praeteritis. ut leuior labor iudicantibus foret, ad quattuor prioris quintam decuriam addidit. temptauit et comitorum more reuocato suffragia populo reddere. legata ex testamento Tiberi quamquam abolito, sed et Iuliae Augustae, quod Tiberius suppresserat, cum fide ac sine calumnia repraesentata persoluit. ducentessimam auctionum Italiae remisit; multis incendiorum damna suppleuit; ac si quibus regna restituit, adiecit et fructum omnem uectigaliorum et redditum medii temporis, ut Antiocho Commagene sestertium milies confiscatum. quoque magis nullius non boni exempli fautor uideretur, mulieri libertinae octingenta donauit, quod excruciatam grauissimis tormentis de scelere patroni reticuisset. quas ob res inter reliquos honores decretus est ei clipeus aureus, quem quotannis certo die collegia sacerdotum in Capitolium ferrent, senatu prosequente nobilibusque pueris ac puellis carmine modulato laudes uirtutum eius canentibus. decretum autem ut dies quo cepisset imperium Parilia uocaretur, uelut argumentum rursus conditae urbis.
- 16.3
- 16.4
- 17.1 Consulatus quattuor gessit, primum ex Kal. Iul. per duos menses, secundum ex Kal. Ian. per XXX dies, tertium usque in Idus Ian., quartum usque septimum Idus eadem. ex omnibus duos nouissimos coniunxit. tertium autem Luguduni iniiit solus, non ut quidam opinantur superbia neglegentiae, sed quod defunctum sub Kalendarum diem collegam rescisse absens non potuerat. congiarium populo bis dedit trecenos sestertios, totiens abundantissimum epulum senatui equestrique ordini, etiam coniugibus ac liberis utrorumque; posteriore epulo forensia insuper uiris, feminis ac pueris fascias purpurae ac conchylii distribuit. et ut laetitiam publicam in perpetuum quoque auget, adiecit diem Saturnalibus appellauitque Iuuenalem.
- 17.2
- 18.1 Munera gladiatoria partim in amphitheatro Tauri partim in Saeptris aliquot edidit, quibus inseruit cateruas Afrorum Campanorumque pugilum ex utraque regione electissimorum. neque spectaculis semper ipse praesedit, sed interdum aut magistratibus aut amicis praesidendi munus iniunxit. scaenicos ludos et assidue et uarii generis ac multifariam fecit, quondam et nocturnos accensis tota urbe luminibus. sparsit et missilia uariarum rerum et panaria cum obsonio uiritum diuisit; qua epulatione equiti R. contra se hilarius audiusque uescenti partes suas misit, sed
- 18.2

- 18.3 et senatori ob eandem causam codicillos, quibus praetorem eum extra ordinem designabat. edidit et circenses plurimos a mane ad uesperam interiecta modo Africanarum uenatione modo Troiae decursione, et quosdam praecipuos, minio et chrysocolla constrato circo nec ullis nisi ex senatorio ordine aurigantibus. commisit et subitos, cum e Gelotiana apparatus circi prospicientem pauci ex proximis Maenianis postulasent.
- 19.1 Nouum praeterea atque inauditum genus spectacula excogitauit. nam Baiarum medium interuallum usque ad Puteolanas moles, trium milium et sescentorum fere passuum spatium, ponte coniunxit contractis undique onerariis nauibus et ordine duplici ad ancoras conlocatis superiectoque terreno ac directo in Appiae uiae formam. per hunc pontem ultro citro commeauit biduo continenti, primo die phalerato equo insignisque quercea corona et caetra et gladio aureaque chlamyde, postridie quadrigario habitu curriculoque biugi famosorum equorum, prae se ferens Dareum puerum ex Parthorum obsidibus,
- 19.3 comitante praetorianorum agmine et in essedis cohorte amicorum. scio plerosque existimasse talem a Gaio pontem excogitatum aemulatione Xerxis, qui non sine admiratione aliquanto angustiore Hellespontum contabulauerit; alios, ut Germaniam et Britanniam, quibus imminerebat, alicuius immensi operis fama territaret. sed auum meum narrantem puer audiebam, causam operis ab interioribus aulicis proditam, quod Thrasylus mathematicus anxio de successore Tiberio et in uerum nepotem proniori affirmasset non magis Gaium imperaturum quam per Baianum sinum equis discursurum.
- 20 Edidit et peregre spectacula, in Sicilia Syracusis asticos ludos et in Gallia Luguduni miscellos; sed hic certamen quoque Graecae Latinaeque facundiae, quo certamine ferunt uictoribus praemia uictos contulisse, eorundem et laudes componere coactos; eos autem, qui maxime displicuissent, scripta sua spongia linguaue delere iussos, nisi ferulis obiurgari aut flumine proximo mergi maluissent.
- 21 Opera sub Tiberio semiperfecta, templum Augusti theatrumque Pompei, absoluit. incohauit autem aquae ductum regione Tiburti et amphitheatrum iuxta Saepta, quorum operum a successore eius Claudio alterum peractum, omissum alterum est. Syracusis conlapsa uetustate moenia deorumque aedes refectae. destinauerat et Sami Polycratis

regiam restituere, Mileti Didymeum peragere, in iugo Alpium urbem condere, sed ante omnia Isthmum in Achaia perfodere, miseratque iam ad dimetiendum opus pimpilarem.

Hactenus quasi de principe, reliqua ut de monstro narranda sunt. 22.1 Compluribus cognominibus adsumptis – nam et pius et castrorum filius et pater exercituum et optimus maximus Caesar uocabatur – cum audiret forte reges, qui officii causa in urbem aduenerant, concertantis apud se super cenam de nobilitate generis, exclamauit:

εἰς κόρανος ἔστω, εἰς βασιλεύς.

nec multum afuit quin statim diadema sumeret speciemque principatus in regni formam conuerteret. uerum admonitus et principum et regum 22.2 se excessisse fastigium, diuinam ex eo maiestatem asserere sibi coepit; datoque negotio, ut simulacra numinum religione et arte praeclara, inter quae Olympii Iouis, apportarentur e Graecia, quibus capite dempto suum imponeret, partem Palatii ad forum usque promouit, atque aede Castoris et Pollucis in uestibulum transfigurata, consistens saepe inter fratres deos, medium adorandum se adeuntibus exhibebat; et quidam eum Latiarem Iouem consalutarunt. templum etiam numini 22.3 suo proprium et sacerdotes et excogitatissimas hostias instituit. in templo simulacrum stabat aureum iconicum amiciebaturque cotidie ueste, quali ipse uteretur. magisteria sacerdotii ditissimus quisque et ambitione et licitatione maxima uicibus comparabant. hostiae erant phoenicopteri, pauones, tetraones, numidicae, meleagrides, phasianae, quae generatim per singulos dies immolarentur. et noctibus quidem 22.4 plenam fulgentemque lunam inuitabat assidue in amplexus atque concubitum, interdium uero cum Capitolino Ioue secreto fabulabatur, modo insusurrans ac praebens in uicem aurem, modo clarius nec sine iurgiis. nam uox comminantis audita est:

ἢ μ' ἀνάειρ' ἢ ἐγὼ σέ,

donec exoratus, ut referebat, et in contubernium ultro inuitatus super templum Diui Augusti ponte transmisso Palatium Capitoliumque coniunxit. mox, quo propior esset, in area Capitolina nouae domus fundamenta iecit.

Agrippae se nepotem neque credi neque dici ob ignobilitatem eius 23.1

- uolebat suscensebatque, si qui uel oratione uel carmine imaginibus eum Caesarum insererent. praedicabat autem matrem suam ex incesto, quod Augustus cum Iulia filia admisisset, procreatam; ac non contentus hac Augusti insectatione Actiacas Siculasque uictorias, ut funestas p. R. et calamitosas, uetuit sollempnibus feriis celebrari. Liuiam Augustam proauiam *Vlixem stolatum* identidem appellans, etiam ignobilitatis quadam ad senatum epistula arguere ausus est quasi materno auo decurione Fundano ortam, cum publicis monumentis certum sit Aufidium Lurconem Romae honoribus functum. auiae Antoniae secretum petenti denegauit, nisi ut interueniret Macro praefectus, ac per istius modi indignitates et taedia causa exitit mortis, dato tamen, ut quidam putant, et ueneno; nec defunctae ullum honorem habuit prospexitque e triclino ardentem rogum. fratrem Tiberium inopinantem repente immisso tribuno militum interemit. Silanum item socerum ad necem secandasque nouacula fauces compulit, causatus in utroque, quod hic ingressum se turbatus mare non esset secutus ac spe occupandi urbem, si quid sibi per tempestates accideret, remansisset, ille antidotum oboluisset, quasi ad praecauenda uenena sua sumptum, cum et Silanus impatientiam nauseae uitasset et molestiam nauigandi, et Tiberius propter assiduam et ingrauescentem tussim medicamento usus esset. nam Claudium patrum non nisi in ludibrium reseruauit.
- 23.2
- 23.3
- 24.1 Cum omnibus sororibus suis consuetudinem stupri fecit plenoque conuiuio singulas infra se uicissim conlocabat uxore supra cubante. ex iis Drusillam uitiasse uirginem praetextatus adhuc creditur atque etiam in concubitu eius quondam deprehensus ab Antonia auia, apud quam simul educabantur; mox Lucio Cassio Longino consulari conlocatam abduxit et in modum iustae uxoris propalam habuit; heredem quoque bonorum atque imperii aeger instituit. eadem defuncta iustitium indixit, in quo risisse lauasse cenasse cum parentibus aut coniuge liberisue capital fuit. ac maeroris impatiens, cum repente noctu profugisset ab urbe transcucurrissetque Campaniam, Syracusas petit, rursusque inde prope rediit barba capilloque promisso; nec unquam postea quantiscumque de rebus, ne pro contione quidem populi aut apud milites, nisi per numen Drusillae deierauit. reliquas sorores nec cupiditate tanta nec dignatione dilexit, ut quas saepe exoletis suis prostrauit; quo facilius eas in causa Aemili Lepidi condemnauit
- 24.2
- 24.3

quasi adulteras et insidiarum aduersus se conscias. nec solum chirographa omnium requisita fraude ac stupro diulgauit, sed et tres gladios in necem suam praeparatos Marti Vltori addito elogio consecrauit.

Matrimonia contraxerit turpius an dimiserit an tenuerit, non est facile discernere. Liuiam Orestillam C. Pisoni nubentem, cum ad officium et ipse uenisset, ad se deduci imperauit intraque paucos dies repudiatam biennio post relegauit, quod repetisse usum prioris mariti tempore medio uidebatur. alii tradunt adhibitum cenae nuptiali mandasse ad Pisonem contra accumbentem: *noli uxorem meam premere*, statimque e conuiuio abduxisse secum ac proximo die edixisse: *matrimonium sibi repertum exemplo Romuli et Augusti*. Lolliam Paulinam, C. Memmio consulari exercitus regenti nuptam, facta mentione auiae eius ut quondam pulcherrimae, subito ex prouincia euocauit ac perductam a marito coniunxit sibi breuique missam fecit interdicto cuiusquam in perpetuum coitu. Caesoniam neque facie insigni neque aetate integra matremque iam ex alio uiro trium filiarum, sed luxuriae ac lasciuiae perditae, et ardentius et constantius amauit, ut saepe chlamyde peltaque et galea ornatam ac iuxta adequantem militibus ostenderit, amicis uero etiam nudam. uxorio nomine non prius dignatus est quam enixam, uno atque eodem die professus et maritum se eius et patrem infantis ex ea natae. infantem autem, Iuliam Drusillam appellatam, per omnium dearum templa circumferens Mineruae gremio imposuit alendamque et instituendam commendauit. nec ullo firmiore indicio sui seminis esse credebat quam feritatis, quae illi quoque tanta iam tunc erat, ut infestis digitis ora et oculos simul ludentium infantium incesseret. leue ac frigidum sit his addere, quo propinquos amicosque pacto tractauerit, Ptolemaeum regis Iubae filium, consobrinum suum – erat enim et is M. Antoni ex Selene filia nepos – et in primis ipsum Macronem, ipsam Enniam, adiutores imperii: quibus omnibus pro necessitudinis iure proque meritorum gratia cruenta mors persoluta est.

Nihilo reuerentior leniorue erga senatum, quosdam summis honoribus functos ad essedum sibi currere togatos per aliquot passuum milia et cenanti modo ad pluteum modo ad pedes stare succinctos linteo passus est; alios cum clam interemisset, citare nihilo minus ut uiuos perseuerauit, paucos post dies uoluntaria morte perisse mentitus. consulibus oblitis de natali suo edicere abrogauit magistratum fuitque

- per triduum sine summa potestate res p. quaestorem suum in coniuratione nominatum flagellauit ueste detracta subiectaque militum pedibus, quo firme uerberaturi insisterent.
- 26.4 Simili superbia uiolentiaque ceteros tractauit ordines. inquietatus fremitu gratuita in circo loca de media nocte occupantium, omnis fustibus abegit; elisi per eum tumultum uiginti amplius equites R., totidem matronae, super innumeram turbam ceteram. scaenicis ludis, inter plebem et equitem causam discordiarum ferens, decimas maturius dabat, ut equestria ab infimo quoque occuparentur. gladiatorio munere reductis interdum flagrantissimo sole uelis emitti quemquam uetabat, remotoque ordinario apparatu tabidas feras, uilissimos senioque confectos gladiatores, proque paegniariis patres familiarum notos in bonam partem sed insignis debilitate aliqua corporis subiciebat. ac nonnumquam horreis praecclusis populo famem indixit.
- 27.1 Saeuitiam ingenii per haec maxime ostendit. cum ad saginam ferarum muneri praeparaturum carius pecudes compararentur, ex noxiis laniandos adnotauit, et custodiarum seriem recognoscens, nullius inspecto elogio, stans tantum modo intra porticum mediam, a caluo ad caluum duci imperauit. uotum exegit ab eo, qui pro salute sua gladiatoriam operam promiserat, spectauitque ferro dimicantem nec dimisit nisi uictorem et post multas preces. alterum, qui se periturum ea de causa uouerat, cunctantem pueris tradidit, uerbenatum infulatumque uotum reposcentes per uicos agerent, quoad praecipitaretur ex aggere.
- 27.3 multos honesti ordinis deformatos prius stigmatum notis ad metalla et munitiones uiarum aut ad bestias condemnauit aut bestiarum more quadripedes cauea coercuit aut medios serra dissecuit, nec omnes grauibus ex causis, uerum male de munere suo opinatos, uel quod numquam per genium suum deierassent. parentes supplicio filiorum interesse cogebat; quorum uni ualitudinem excusanti lecticam misit, alium a spectaculo poenae epulis statim adhibuit atque omni comitate ad hilaritatem et iocos prouocauit. curatorem munerum ac uenationum per continuos dies in conspectu suo catenis uerberatum non prius occidit quam offensus putrefacti cerebri odore. Atellanae poetam ob ambigui ioci uersiculum media amphitheatri harena igni cremauit. equitem R. obiectum feris, cum se innocentem proclamasset, reduxit
- 28 abscisaque lingua rursus induxit. reuocatum quendam a uetere exilio

sciscitatus, quidnam ibi facere consuesset, respondente eo per adulationem: *deos semper orauit ut, quod euenit, periret Tiberius et tu imperares*, opinans sibi quoque exules suos mortem imprecari, misit circum insulas qui uniuersos contrucidarent. cum discerpsi senatorem concupisset, subornauit qui ingredientem curiam repente hostem publicum appellantes inuaderent, graphisque confossum lacerandum ceteris traderent; nec ante satiatus est quam membra et artus et uiscera hominis tracta per uicos atque ante se congesta uidisset. immaniissima facta augebat atrocitate uerborum. nihil magis in natura sua laudare se ac probare dicebat quam, ut ipsius uerbo utar, ἀδίαρπείτων, hoc est inuerecundiam. monenti Antoniae auiae tamquam parum esset non oboedire: *memento, ait, omnia mihi et <in> omnis licere*. trucidaturus fratrem, quem metu uenenorum praemuniri medicamentis suspicabatur: *antidotum, inquit, aduersus Caesarem?* relegatis sororibus *non solum insulas habere se, sed etiam gladios* minabatur. praetorium uirum ex secessu Anticyrae, quam ualitudinis causa petierat, propagari sibi commeatum saepius desiderantem cum mandasset interim, adiecit *necessariam esse sanguinis missionem cui tam diu non prodesset elleborum*. decimo quoque die numerum puniendorum ex custodia subscribens *rationem se purgare* dicebat. Gallis Graecisque aliquot uno tempore condemnatis gloriabatur *Gallograeciam se subegisse*. non temere in quemquam nisi crebris et minutis ictibus animaduerti passus est, perpetuo notoque iam praeepto: *ita feri ut se mori sentiat*. punito per errorem nominis alio quam quem destinauerat, ipsum quoque paria meruisse dixit. tragicum illud subinde iactabat:

oderint, dum metuant.

saepe in cunctos pariter senatores ut Seiani clientis, ut matris ac fratrum suorum delatores, inuectus est prolatis libellis, quos crematos simulauerat, defensaque Tiberi saeutia quasi necessaria, cum tot criminantibus credendum esset, equestrem ordinem ut scaenae harenaeque deuotum assidue proscidit. infensus turbae fauenti aduersus studium suum exclamauit: *utinam p. R. unam ceruicem haberet!* cumque Tetrinius latro postularetur, *et qui postularent, Tetrinios esse* ait. retiari tunicati quinque numero gregatim dimicantes sine certamine ullo totidem secutoribus succubuerant; cum occidi iuberentur, unus resumpta

- fuscina omnes uictores interemit: hanc ut crudelissimam caedem et defleuit edicto et eos, qui spectare sustinuissent, execratus est. queri etiam palam de condicione temporum suorum solebat, quod nullis calamitatibus publicis insignirentur; Augusti principatum clade Vari-
 31 ana, Tiberi ruina spectaculorum apud Fidenas memorabilem factum, suo obliuionem imminere prosperitate rerum; atque identidem exerci-
 tum caedes, famem, pestilentiam, incendia, hiatum aliquem terrae optabat.
- 32.1 Animum quoque remittenti ludoque et epulis dedito eadem factorum
 ditorumque saeuitia aderat. saepe in conspectu prandentis uel comi-
 santis seriae quaestiones per tormenta habebantur, miles decollandi
 artifex quibuscumque e custodia capita amputabat. Puteolis dedica-
 32.2 tione pontis, quem excogitatum ab eo significauimus, cum multos e
 litore inuitasset ad se repente omnis praecipitauit, quosdam guberna-
 cula apprehendentes contis remisque detrusit in mare. Romae publico
 epulo seruum ob detractam lectis argenteam laminam carnifici confes-
 tim tradidit, ut manibus abscisis atque ante pectus e collo pendentibus,
 praecedente titulo qui causam poenae indicaret, per coetus epulantium
 circumduceretur. murmillonem e ludo rudibus secum battuentem et
 sponte prostratum confodit ferrea sica ac more uictorum cum palma
 32.3 discucurrit. admota altaribus uictima succinctus poparum habitu elato
 alte malleo cultrarium mactauit. lautiore conuiuio effusus subito in
 cachinnos consulibus, qui iuxta cubabant, quidnam rideret blande
 quaerentibus: *quid, inquit, nisi uno meo nutu iugulari utrumque*
 33 *uestrum statim posse?* inter uarios iocos, cum assistens simulacro Iouis
 Apellen tragoedum consulisset uter illi maior uideretur, cunctantem
 flagellis discidit conlaudans subinde uocem deprecantis quasi etiam in
 gemitu praedulcem. quotiens uxoris uel amicae collum exosculare-
 tur, addebat: *tam bona ceruix simul ac iussero demetur.* quin et subinde
 iactabat *exquisiturum se uel fidiculis de Caesonia sua, cur eam tanto*
opere diligeret.
- 34.1 Nec minore liuore ac malignitate quam superbia saeuitiaque paene
 aduersus omnis aeui hominum genus grassatus est. statuas uirorum
 inlustrium ab Augusto ex Capitolina area propter angustias in campum
 Martium conlatas ita subuertit atque disiecit ut restitui saluis titulis non
 potuerint, uetuitque posthac uiuentium cuiquam usquam statuam aut

- imaginem nisi consulto et auctore se poni. cogitauit etiam de Homeri 34.2
 carminibus abolendis, *cur enim sibi non licere dicens, quod Platoni*
licuisset, qui eum e ciuitate quam constituabat eiecerit? sed et Vergili
 ac Titi Liui scripta et imagines paulum afuit quin ex omnibus biblio-
 thecis amoueret, quorum alterum ut nullius ingenii minimaque doc-
 trinae, alterum ut uerbosum in historia neglegentemque carpebat. de
 iuris quoque consultis, quasi scientiae eorum omnem usum aboliturus,
 saepe iactauit *se mehercule effecturum ne quid respondere possint*
praeter aequum. uetera familiarum insignia nobilissimo cuique ademit, 35.1
 Torquato torquem, Cincinnato crinem, Cn. Pompeio stirpis antiquae
 Magni cognomen. Ptolemaeum, de quo ret<▷>uli, et arcessitum e regno
 et exceptum honorifice, non alia de causa repente percussit, quam quod
 edente se munus ingressum spectacula conuertisse hominum oculos
 fulgore purpureae abollae animaduertit. pulchros et comatos, quotiens 35.2
 sibi occurrerent, occipitio raso deturpabat. erat Caesius Proculus patre
 primipilari, ob egregiam corporis amplitudinem et speciem Colosseros
 dictus; hunc spectaculis detractum repente et in harenam deductum
 Thr<a>eci et mox hoplomacho comparauit bisque uictorem constringi
 sine mora iussit et pannis obsitum uicatim circumduci ac mulieribus
 ostendi, deinde iugulari. nullus denique tam abiectae condicionis tam- 35.3
 que extremae sortis fuit, cuius non commodis obtrectaret. Nemorensi
 regi, quod multos iam annos poteretur sacerdotio, ualidiorem aduersa-
 rium subornauit. cum quodam die muneris essedario Porio post pros-
 peram pugnam seruum suum manumittenti studiosius plausum esset,
 ita proripuit se spectaculis, ut calcata lacinia togae praiceps per gradus
 iret, indignabundus et clamitans *dominum gentium populum ex re*
leuissima plus honoris gladiatori tribuentem quam consecratis prin-
cipibus aut praesenti sibi.
- Pudicitiae <neque suae> neque alienae pepercit. M. Lepidum, 36.1
 Mnesterem pantomimum, quosdam obsides dilexisse fertur commer-
 cio mutui stupri. Valerius Catullus, consulari familia iuuenis, stupratum
 a se ac latera sibi contubernio eius defessa etiam uociferatus est. super
 sororum incesta et notissimum prostitutae Pyralidis amorem non
 temere ulla inlustriore femina abstinuit. quas plerumque cum maritis 36.2
 ad cenam uocatas praeterque pedes suos transeuntis diligenter ac lente
 mercantium more considerabat, etiam faciem manu adleuans, si quae

pudore submitterent; quotiens deinde libuisset egressus triclinio, cum maxime placitam seuocasset, paulo post recentibus adhuc lasciuiae notis reuersus uel laudabat palam uel uituperabat, singula enumerans bona malaue corporis atque concubitus. quibusdam absentium maritorum nomine repudium ipse misit iussitque in acta ita referri.

- 37.1 Nepotatus sumptibus omnium prodigiorum ingenia superauit, commentus nouum balnearum usum, portentosissima genera ciborum atque cenarum, ut calidis frigidisque unguentis lauaretur, pretiosissima margarita aceto liquefacta sorberet, conuiuis ex auro panes et obsonia apponeret, *aut frugi hominem esse oportere* dictitans *aut Caesarem*. quin et nummos non mediocris summae e fastigio basilicae Iuliae per aliquot dies sparsit in plebem. fabricauit et deceris Liburnicas gemmatis puppibus, uersicoloribus uelis, magna thermarum et porticum et tricliniorum laxitate magnaque etiam uitium et pomiferarum arborum uarietate; quibus discumbens de die inter choros ac symphonias litora Campaniae peragraret. in extructionibus praetoriorum atque uillarum omni ratione posthabita nihil tam efficere concupiscebatur quam quod posse effici negaretur. et iactae itaque moles infesto ac profundo mari et excisae rupes durissimi silicis et campi montibus aggere aequati et complanata fossuris montium iuga, incredibili quidem celeritate, cum morae culpa capite lueretur. ac ne singula enumerem, immensas opes totumque illud *T<i>*. Caesaris uicies ac septies milies sestertium non toto uertente anno absumpsit.
- 38.1 Exhaustus igitur atque egens ad rapinas conuertit animum uario et exquisitissimo calumniarum et auctionum et uectigalium genere. negabat iure ciuitatem Romanam usurpare eos, quorum maiores sibi posterisque eam impetrassent, nisi si filii essent, neque enim intellegi debere posteros ultra hunc gradum; prolataque Diuorum Iuli et Augusti diplomata ut uetera et obsoleta deflabat. arguebat et perperam editos census, quibus postea quacumque de causa quicquam incrementi accessisset. testamenta primipilariū, qui ab initio Tiberi principatus neque illum neque se heredem reliquissent, ut ingrata rescidit; item ceterorum ut irrita et uana, quoscumque quis diceret herede Caesare mori destinasse. quo metu iniecto cum iam et ab ignotis inter familiares et a parentibus inter liberos palam heres nuncuparetur, derisores uocabat, quod post nuncupationem uiuere perseuerarent, et multis uene-

natas matteas misit. cognoscebat autem de talibus causis, taxato prius modo summae ad quem conficiendum consideret, confecto demum excitabatur. ac ne paululum quidem morae patiens super quadraginta reos quondam ex diuersis criminibus una sententia condemnauit gloriatusque est expergefata e somno Caesonia *quantum egisset, dum ea meridiaret*. 38.3

Auctione proposita reliquias omnium spectaculorum subiecit ac uenditauit, exquirens per se pretia et usque eo extendens, ut quidam immenso coacti quaedam emere ac bonis exuti uenas sibi inciderent. nota res est, Aponio Saturnino inter subsellia dormitante, monitum a Gaio praekonem ne praetorium uirum crebro capitis motu nutantem sibi praeteriret, nec licendi finem factum, quoad tredecim gladiatores sestertium nonagies ignoranti addicerentur. in Gallia quoque, cum damnatarum sororum ornamenta et supellectilem et seruos atque etiam libertos immensis pretiis uendidisset, inuitatus lucro, quidquid instrumenti ueteris aulae erat ab urbe repetiit, comprehensis ad deportandum meritoriis quoque uehiculis et pistrinensibus iumentis, adeo ut et panis Romae saepe deficeret et litigatorum plerique, quod occurrere absentes ad uadimonium non possent, causa caderent. cui instrumento distrahendo nihil non fraudis ac lenocinii adhibuit, modo auaritiaie singulos increpans et quod non puderet eos locupletiores esse quam se, modo paenitentiam simulans quod principalium rerum priuatis copiam faceret. compererat prouincialem locupletem ducenta sestertia numerasse uocatoribus, ut per fallaciam conuiuio interponeretur, nec tulerat moleste tam magno aestimari honorem cenae suae; huic postero die sedenti in auctione misit, qui nescio quid friuoli ducentis milibus traderet diceretque cenaturum apud Caesarem uocatu ipsius. 39.1

Vectigalia noua atque inaudita primum per publicanos, deinde, quia lucrum exuberabat, per centuriones tribunosque praetorianos exercuit, nullo rerum aut hominum genere omisso, cui non tributum aliquid imponeret. pro edulibus, quae tota urbe uenirent, certum statumque exigebatur; pro litibus ac iudiciis ubicumque conceptis quadragesima summae, de qua litigaretur, nec sine poena, si quis composuisse uel donasse negotium conuinceretur; ex gerulorum diurnis quaestibus pars octaua; ex capturis prostitutarum quantum quaeque uno concubitu mereret; additumque ad caput legis, ut tenerentur publico et quae 40

- 41.1 meretricium quie lenocinium fecissent, nec non et matrimonia obnoxia essent. eius modi uectigalibus indictis neque propositis, cum per ignorantiam scripturae multa commissa fierent, tandem flagitante populo proposuit quidem legem, sed et minutissimis litteris et angustissimo loco, uti ne cui describere liceret. ac ne quod non manubiarum genus experiretur, lupanar in Palatio constituit, districtisque et instructis pro loci dignitate compluribus cellis, in quibus matronae ingenuique starent, misit circum fora et basilicas nomenclatores ad inuitandos ad libidinem iuuenes senesque; praebita aduenientibus pecunia faenebris appositique qui nomina palam subnotarent, quasi adiuuantium Caesaris reditus. ac ne ex lusu quidem aleae compendium spermens plus mendacio atque etiam periurio lucrabatur. et quondam proximo conlusori demandata uice sua progressus in atrium domus, cum praetereuntis duos equites R. locupletis sine mora corripit confiscarique iussisset, exultans rediit gloriansque numquam se prosperiore alea usum.
- 42 Filia uero nata paupertatem nec iam imperatoria modo sed et patria conquerens onera conlationes in alimonium ac dotem puellae recepit. edixit et strenas ineunte anno se recepturum stetitque in uestibulo aedium Kal. Ian. ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus ac sinu omnis generis turba fundebat. nouissime contrectandae pecuniae cupidine incensus, saepe super immensos aureorum aceruos patentissimo diffusos loco et nudis pedibus spatiatum et toto corpore aliquamdiu uolutatus est.
- 43 Militiam resque bellicas semel attigit neque ex destinato, sed cum ad uisendum nemus flumenque Clitumni Meuaniam processisset, admonitus de supplendo numero Batauorum, quos circa se habebat, expeditionis Germanicae impetum cepit; neque distulit, sed legionibus et auxiliis undique excitis, dilectibus ubique acerbissime actis, contracto et omnis generis commeatu quanto numquam antea, iter ingressus est confecitque modo tam festinanter et rapide, ut praetorianae cohortes contra morem signa iumentis imponere et ita subsequi cogere inter, interdum adeo segniter delicateque, ut octaphoro ueheretur atque a propinquarem urbium plebe uerri sibi uias et conspergi propter puluerem exigeret.
- 44.1 Postquam castra attigit, ut se acrem ac seuerum ducem ostenderet,

legatos, qui auxilia serius ex diuersis locis adduxerant, cum ignominia dimisit; at in exercitu recensendo plerisque centurionum maturis iam et nonnullis ante paucissimos quam consummaturi essent dies, primos pilos ademit, causatus senium cuiusque et imbecillitatem; ceterorum increpita cupiditate commoda emeritae militiae ad sescentorum milium summam recidit. nihil autem amplius quam Adminio Cynobellini 44.2 Britannorum regis filio, qui pulsus a patre cum exigua manu transfugerat, in deditionem recepto, quasi uniuersa tradita insula, magnificas Romam litteras misit, monitis speculatoribus, ut uehiculo ad forum usque et curiam pertenderent nec nisi in aede Martis ac frequente senatu consulibus traderent.

Mox deficiente belli materia paucos de custodia Germanos traici 45.1 occulique trans Rhenum iussit ac sibi post prandium quam tumultuosissime adesse hostem nuntiari. quo facto proripuit se cum amicis et parte equitum praetorianorum in proximam siluam, truncatisque arboribus et in modum tropaeorum adomatis ad lumina reuersus, eorum quidem qui secuti non essent timiditatem et ignauiam corripuit, comites autem et participes uictoriae nouo genere ac nomine coronarum donauit, quas distinctas solis ac lunae siderumque specie exploratorias appellauit. rursus obsides quosdam abductos e litterario ludo clamque 45.2 praemissos, deserto repente conuiuio, cum equitatu insecutus ueluti profugos ac reprehensos in catenis reduxit; in hoc quoque mimo praeter modum intemperans. repetita cena renuntiantis coactum agmen sic ut erant loricated ad discumbendum adhortatus est. monuit etiam notissimo Vergili uersu *durarent secundisque se rebus seruarent.*

Atque inter haec absentem senatum populumque grauissimo obiurgauit edicto, quod *Caesare proeliante et tantis discriminibus obiecto tempestiua conuiuia, circum et theatra et amoenos secessus celebrarent.* postremo quasi perpetraturus bellum, directa acie in litore 46 Oceani ac ballistis machinisque dispositis, nemine gnaro aut opinante quidnam coepturus esset, repente ut conchas legerent galeasque et sinus replerent imperauit, *spolia Oceani uocans Capitolio Palatioque debita*, et in indicium uictoriae altissimam turrem excitauit, ex qua ut Pharo noctibus ad regendos nauium cursus ignes emicarent; pronuntiatoque militi donatio centenis uiritim denariis, quasi omne exemplum liberalitatis supergressus: *abite, inquit, laeti, abite locupletes.*

- 47 Conuersus hinc ad curam triumphi praeter captiuos ac transfugas barbaros Galliarum quoque procerissimum quemque et, ut ipse dicebat, ὄξιοθρίωμβ<ε>υτον, ac nonnullos ex principibus legit ac seposuit ad pompam coegitque non tantum rutilare et summittere comam, sed et sermonem Germanicum addiscere et nomina barbarica ferre. praecepit etiam tremis, quibus introierat Oceanum, magna ex parte itinere terrestri Romam deuehi. scripsit et procuratoribus, *triumphum apparatus quam minima summa, sed quantus numquam alius fuisset, quando in omnium hominum bona ius haberent.*
- 48.1 Prius quam prouincia decederet, consilium iniit nefandae atrocitatis legiones, quae post excessum Augusti seditionem olim mouerant, contrucidandi, quod et patrem suum Germanicum ducem et se infantem tunc obsedissent, uixque a tam praecipiti cogitatione reuocatus, inhiberi nullo modo potuit quin decimare uelle perseueraret. uocatas itaque ad contionem inermes, atque etiam gladiis depositis, equitatu armato circumdedit. sed cum uideret suspecta re plerosque dilabi ad resumenda si qua uis fieret arma, profugit contionem confestimque urbem + omnem petit, deflexa omni acerbitate in senatum, cui ad <a>uertendos tantorum dedecorum rumores palam minabatur, querens inter cetera fraudatum se iusto triumpho, cum ipse paulo ante, ne quid de honoribus suis ageretur, etiam sub mortis poena denuntiasset. aditus ergo in itinere a legatis amplissimi ordinis ut maturaret orantibus, quam maxima uoce: *ueniam, inquit, ueniam, et hic mecum, capulum gladii crebro uerberans, quo cinctus erat. edixit et reuerti se, sed iis tantum qui optarent, equestri ordini et populo; nam se neque ciuem neque principem senatui amplius fore.* uetuit etiam quemquam senatorum sibi
- 49.2 occurrere. atque omisso uel dilato triumpho ouans urbem natali suo ingressus est; intraque quartum mensem periit, ingentia facinora ausus et aliquanto maiora moliens, siquidem proposuerat Antium, deinde Alexandream commigrare interempto prius utriusque ordinis electissimo quoque. quod ne cui dubium uideatur, in secretis eius reperti sunt duo libelli diuerso titulo, alteri gladius, alteri pugio index erat; ambo nomina et notas continebant morti destinatorum. inuenta et arca ingens uariorum uenenorum plena, quibus mox a Claudio demersis infecta maria traduntur non sine piscium exitio, quos enectos aestus in proxima litora eiecit.

Statura fuit eminenti, colore expallido, corpore enormi, gracilitate maxima ceruicis et crurum, oculis et temporibus concauis, fronte lata et torua, capillo raro at circa uerticem nullo, hirsutus cetera. quare transeunte eo prospicere ex superiore parte aut omnino quacumque de causa capram nominare, criminosum et exitiale habebatur. uultum uero natura horridum ac taetrum etiam ex industria efferabat componens ad speculum in omnem terrorem ac formidinem. 50.1

Valitudo ei neque corporis neque animi constitit. puer comitali morbo uexatus, in adulescentia ita patiens laborum erat, ut tamen nonnumquam subita defectione ingredi, stare, colligere semet ac sufferre uix posset. mentis ualitudinem et ipse senserat ac subinde de secessu deque purgando cerebro cogitauit. creditur potionatus a Caesonia uxore amatorio quidem medicamento, sed quod in furorem uerterit. incitabatur insomnio maxime; neque enim plus quam tribus nocturnis horis quiescebat ac ne iis quidem placida quiete, sed pauida miris rerum imaginibus, ut qui inter ceteras pelagi quondam speciem conloquentem secum uidere uisus sit. ideoque magna parte noctis uigiliae cubandique taedio nunc toro residens, nunc per longissimas porticus uagus inuocare identidem atque expectare lucem consuebat. 50.2 50.3

Non immerito mentis ualitudini attribuerim diuersissima in eodem uitia, summam confidentiam et contra nimium metum. nam qui deos tanto opere contemneret, ad minima tonitrua et fulgura coniuere, caput obuoluere, at uero maiore proripere se e strato sub lectumque condere solebat. peregrinatione quidem Siciliensi irrisis multum locorum miraculis repente a Messana noctu profugit Aetnaei uerticis fumo ac murmure pauefactus. aduersus barbaros quoque minacissimus, cum trans Rhenum inter angustias densumque agmen iter essedo faceret, dicente quodam non mediocrem fore consternationem sicunde hostis apparet, equum ilico conscendit ac propere <re>uersus ad pontes, ut eos calonibus et impedimentis stipatos repperit, impatiens morae per manus ac super capita hominum translatus est. mox etiam audita rebellione Germaniae fugam et subsidia fugae classes apparabat, uno solacio adquiescens transmarinas certe sibi superfuturas prouincias, si uictores Alpium iuga, ut Cimbri, uel etiam urbem, ut Senones quondam, occuparent; unde credo percussoribus eius postea consilium natum apud tumultuantes milites ementiendi, ipsum sibi manus 51.1 51.2 51.3

intulisse nuntio malae pugnae perterritum.

- 52 Vestitu calciatuque et cetero habitu neque patrio neque ciuili, ac ne uirili quidem ac denique humano semper usus est. saepe depictas gemmatasque indutus paenulas, manuleatus et armillatus in publicum processit; aliquando sericatus et cycladatus; ac modo in crepidis uel coturnis, modo in speculatoria caliga, nonnumquam socco muliebri; plerumque uero aurea barba, fulmen tenens aut fuscina aut caduceum deorum insignia, atque etiam Veneris cultu conspectus est. triumphalem quidem ornatum etiam ante expeditionem assidue gestauit, interdum et Magni Alexandri thoracem repetitum e conditorio eius.
- 53.1 Ex disciplinis liberalibus minimum eruditioni, eloquentiae plurimum attendit, quantumuis facundus et promptus, utique si perorandum in aliquem esset. irato et uerba et sententiae suppetebant, pronuntiatio quoque et uox, ut neque eodem loci prae ardore consisteret et exaudiretur a procul stantibus. peroraturus *stricturum se lucubrationis suae telum* minabatur, lenius comptiusque scribendi genus adeo contemnens, ut Senecam tum maxime placentem *commissiones meras componere et harenam esse sine calce* diceret. solebat etiam prosperis oratorum actionibus rescribere et magnorum in senatu reorum accusationes defensionesque meditari ac, prout stilus cesserat, uel onerare sententia sua quemque uel subleuare, equestri quoque ordine ad audiendum inuitato per edicta.
- 54.1 Sed et aliorum generum artes studiosissime et diuersissimas exercuit. Thra<e>x et auriga, idem cantor atque saltator, battuebat pugnantoriis armis, aurigabat extracto plurifariam circo; canendi ac saltandi uoluptate ita efferebatur, ut ne publicis quidem spectaculis temperaret quo minus et tragoedo pronuntianti concineret et gestum histrionis quasi laudans uel corrigens palam effingeret. nec alia de causa uidetur
- 54.2 eo die, quo periit, peruigilium indixisse quam ut initium in scaenam prodeundi licentia temporis auspicaretur. saltabat autem nonnumquam etiam noctu; et quondam tres consulares secunda uigilia in Palatium accitos multaue et extrema metuentis super pulpitem conlocauit, deinde repente magno tibiaram et scabellorum crepitu cum palla tunicaque talari prosiluit ac desaltato cantico abiit. atque hic tam docilis ad cetera natate nesciit.
- 55.1 Quorum uero studio teneretur, omnibus ad insaniam fauit. Mneste-

rem pantomimum etiam inter spectacula osculabatur, ac si qui saltante eo uel leuiter obstreperet, detrahi iussum manu sua flagellabat. equiti R. tumultuanti per centurionem denuntiauit, abiret sine mora Ostiam perferretque ad Ptolemaeum regem in Mauretiam codicillos suos; quorum exemplum erat: *ei quem istoc misi, neque boni quicquam neque mali feceris*. Thr<a>eces quosdam Germanis corporis custodibus praeposuit. murmillonum armaturas recidit. Columbo uictori, leuiter tamen saucio, uenenum in plagam addidit, quod ex eo Columbinum appellauit; sic certe inter alia uenena scriptum ab eo repertum est. prasiniae factioni ita addictus et deditus, ut cenaret in stabulo assidue et maneret, agitatori Eutycho comisatione quadam in apophoretis uicies sestertium contulit. Incitato equo, cuius causa pridie circenses, ne inquietaretur, uiciniae silentium per milites indicere solebat, praeter equile marmoreum et praesaepe eburneum praeterque purpurea tegumenta ac monilia e gemmis domum etiam et familiam et supellectilem dedit, quo lautius nomine eius inuitati acciperentur; consulatum quoque traditur destinasse.

Ita bacchantem atque grassantem non defuit plerisque animus adoriri. sed una <atque> altera conspiratione detecta, aliis per inopiam occasionis cunctantibus, duo consilium communicauerunt perfece- runtque, non sine conscientia potentissimorum libertorum praefectorumque praetori; quod ipsi quoque etsi falso in quadam coniuratione quasi participes nominati, suspectos tamen se et inuisos sentiebant. nam et statim seductis magnam fecit inuidiam dstricto gladio affirmans *sponte se periturum, si et illis morte dignus uideretur*, nec cessauit ex eo criminari alterum alteri atque inter se omnis committere.

Cum placuisset Palatinis ludis spectaculo egressum meridie adgredi, primas sibi partes Cassius Chaerea tribunus cohortis praetoriae deposcit, quem Gaius seniore iam et mollem et effeminatum denotare omni probro consuerat et modo signum petenti *Priapum* aut *Venerem* dare, modo ex aliqua causa agenti gratias osculandam manum offerre formatam commotamque in obscaenum modum.

Futurae caedis multa prodigia extiterunt. Olympiae simulacrum Iouis, quod dissolui transferrique Romam placuerat, tantum cachinum repente edidit, ut machinis labefactis opifices diffugerint; superuenitque ilico quidam Cassius nomine, iussum se somnio affirmans

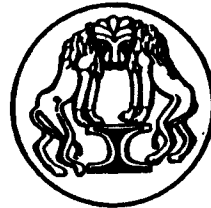
- 57.2 immolare taurum Ioui. Capitolium Capuae Id. Mar<t>. de caelo tactum est, item Romae cella Palatini atriensis. nec defuerunt qui coniectarent altero ostento periculum a custodibus domino portendi, altero caedem rursus insignem, qualis eodem die facta quondam fuisset. consulenti quoque de genitura sua Sulla mathematicus certissimam necem appropinquare affirmavit. monuerunt et Fortunae Antiatinae, ut a Cassio caeretur; qua causa ille Cassium Longinum Asiae tum proconsulem occidendum delegauerat, immemor Chaeream Cassium nominari. pridie quam periret, somniauit consistere se in caelo iuxta solium Iouis impulsisque ab eo dextri pedis pollice et in terras praecipitatum. prodigiorum loco habita sunt etiam, quae forte illo ipso die paulo prius acciderant. sacrificans respersus est phoenicopteri sanguine; et pantomimus Mnester tragoediam saltavit, quam olim Neoptolemus tragoedus ludis, quibus rex Macedonum Philippus occisus est, egerat; et cum in Laureolo mimo, in quo actor propriens se ruina sanguinem uomit, plures secundarum certatim experimentum artis darent, cruore scaena abundavit. parabatur et in noctem spectaculum, quo argumenta inferorum per Aegyptios et Aethiopas explicarentur. VIII. Kal. Febr. hora fere septima cunctatus an ad prandium surgeret marcente adhuc stomacho pridiani cibi onere, tandem suadentibus amicis egressus est. cum in crypta, per quam transeundum erat, pueri nobiles ex Asia ad edendas in scaena operas euocati praepararentur, ut eos inspiceret hortareturque restitit, ac nisi princeps gregis algere se diceret, redire ac repraesentare spectaculum uoluit. duplex dehinc fama est: alii tradunt adloquenti pueros a tergo Chaeream ceruicem gladio caesim grauitate percussisse praemissa uoce: *hoc age!* dehinc Cornelium Sabinum, alterum e coniuratis, tribunum ex aduerso traiecisse pectus; alii Sabinum summota per consocios centuriones turba signum more militiae petisse et Gaio *Iouem* dante Chaeream exclamasse: *accipe ratum!*
- 58.3 respicientique maxillam ictu discidisse. iacentem contractisque membris clamitantem *se uiuere* ceteri uulneribus triginta confecerunt; nam signum erat omnium: *repete!* quidam etiam per obscaena ferrum adegerunt. ad primum tumultum lecticari cum asseribus in auxilium accurrerunt, mox Germani corporis custodes, ac nonnullos ex percussoribus, quosdam etiam senatores innoxios interemerunt.
- 59 Vixit annis uiginti nouem, imperauit triennio et decem mensibus

diebusque octo. cadauer eius clam in hortos Lamianos asportatum et tumultuario rogo semiambustum leui caespite obrutum est, postea per sorores ab exilio reuersas erutum et crematum sepultumque. satis constat, prius quam id fieret, hortorum custodes umbris inquietatos; in ea quoque domo, in qua occubuerit, nullam noctem sine aliquo terrore transactam, donec ipsa domus incendio consumpta sit. perit una et uxor Caesonia gladio a centurione confossa et filia parieti inlisa.

Condicionem temporum illorum etiam per haec aestimari quibus 60 possit. nam neque caede uulgata statim creditum est, fuitque suspicio ab ipso Gaio famam caedis simulatam et emissam, ut eo pacto hominum erga se mentes deprehenderet; neque coniurati cuiquam imperium destinauerunt; et senatus in asserenda libertate adeo consensit, ut consules primo non in curiam, quia Iulia uocabatur, sed in Capitolium conuocarent, quidam uero sententiae loco abolendam Caesarum memoriam ac diruenda templa censuerint. obseruatum autem notatumque est in primis Caesares omnes, quibus Gai praenomen fuerit, ferro perisse, iam inde ab eo, qui Cinnanis temporibus sit occisus.

SUETONIUS CALIGULA

EDITED WITH INTRODUCTION
AND COMMENTARY
BY HUGH LINDSAY

PUBLISHED BY BRISTOL CLASSICAL PRESS
GENERAL EDITOR: JOHN H. BETTS